

5. Радзішевська Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevaska.pdf>.

УДК 336.025:334

Шабардіна Альона Михайлівна,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Птащенко Ліана Олександрівна,

доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і банківської справи

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У багатьох розвинених країнах підвищення фінансової грамотності (ФГ) є елементом державної політики. Високий інтерес до теми особистих фінансів і фінансової грамотності відображений у низці державних програм [1]. Рішенням завдань у цьому напрямку займаються спеціальні державні відомства або організації, що фінансуються державою:

- в США – Комісія з фінансової грамотності та освіти (FLEC);
- в Австралії – Служба фінансової інформації (FIS);
- в Канаді - Служба захисту споживачів фінансових послуг (FCAC);
- у Великобританії – Управління з фінансових послуг (FSA).

У цих країнах проводяться регулярні дослідження, спрямовані, з одного боку, на оцінку рівня ФГ індивідів (їх здатності використовувати доступні фінансові інструменти, здійснювати планування власного бюджету і т. п.), з іншого боку, на визначення найбільш пріоритетних завдань розвитку ФГ, каналів поширення інформації, її характеристик і реципієнтів.

У міжнародній практиці на державу покладається ключова роль координатора процесу. На підставі думок експертів можна виділити ті функції, які мають бути покладені на державу у програмі підвищення ФГ населення [2].

Координаційно-консолідуєча функція передбачає, що держава повинна виробляти цілі програми і способи їх досягнення - бути єдиним координаційним центром, організатором публічної дискусії з цієї теми, визначити єдині стандарти, допомагати учасникам ринку домовитися між собою і подолати «проблему безбілетника», яка полягає в тому, що якщо хтось з учасників ринку починає витратити свої ресурси на підвищення ФГ населення, то тим самим створюється суспільне благо, яким користуються всі, а не тільки ті, хто його створив.

Держава також повинна стежити за тим, щоб забезпечити реалізацію програми на всій території країни, навіть у тих регіонах, де у підвищенні грамотності населення в даний момент учасники ринку не зацікавлені. Мета держави - не допустити того, щоб програми підвищення ФГ звелися до рекламних та маркетингових дій по просуванню продуктів та залученню клієнтів.

Моніторингова та аналітична функції. Саме держава здатна акумулювати інформацію про проблемні зони ринку фінансових послуг для населення. Так, наприклад, державні контролюючі та регулюючі органи, що займаються ринками фінансових послуг, могли б мати в штаті структурні підрозділи, які збирали б і аналізували інформацію, наприклад, за скаргами, які до них надходять. У разі появи на ринку проблемних зон державні органи повинні публікувати на своїх сайтах аналіз найбільш типових випадків і розміщувати матеріали, які можуть бути корисні для людей, що опинилися в конфліктних ситуаціях (наприклад, зразки листів і звернень до відповідних органів, алгоритми дій).

Контролюєча і регулюєча функції. Держава як регулятор ринків забезпечує ліцензування, моніторинг та захист, стежить за тим, щоб недобросовісні учасники не мали можливості надавати послуги населенню, проводить політику підвищення прозорості роботи

фінансових інститутів: розкриття інформації, уніфікація договорів, своєчасне забезпечення законодавчої бази.

Освітня функція. Держава має у своєму підпорядкуванні освітні установи і здатна вплинути на те, які знання будуть доноситися до школярів та студентів у їх стінах. Тільки в рамках середньої школи можна досягти максимального охоплення різних верств населення. Тому якщо в шкільній програмі вдасться знайти місце знанням про фінансові інститути та послуги, то велика ймовірність того, що молодь буде краще інформована про фінансовий ринок, при цьому батьки школярів також будуть частково залучені в цей процес.

Досвід розвинених країн у сфері підвищення рівня ФГ населення демонструє різні за своїм характером форми участі держави при розв'язанні цієї проблеми. Держава може:

- 1) виступати «центральним агентом», координуючи діяльність суб'єктів, що реалізують інформаційно-освітні програми, забезпечуючи функціонування єдиних інформаційних баз і каналів поширення інформації;
- 2) фінансувати (повністю або частково) реалізацію інформаційно-освітніх програм;
- 3) забезпечувати формування стандартів поширюваної виробниками фінансових послуг інформації, характеру процедур її розкриття;
- 4) повністю реалізовувати весь технологічний ланцюжок дій з розвитку ФГ.

Зазначені форми участі держави у підвищенні рівня ФГ, як правило, комбінуються і не виступають як чисті форми. Самостійна реалізація всіх заходів у технологічному ланцюжку є найбільш централізованою формою участі держави, проте не використовується на практиці країн, які залучають недержавні організації для розширення охоплення реалізованих програм. В ідеалі втручання держави повинно мати місце в тих випадках, коли воно є необхідною умовою здійснення заходу або ж веде до значної економії витрат та підвищення ефективності реалізації проекту. Тому на різній стадії реалізації інформаційно-освітніх програм (від розроблення до розповсюдження серед адресатів) характер і ступінь участі держави варіюються.

У таких країнах, як Австралія, США, Великобританія і Канада спеціалізовані державні організації (або організації, що фінансуються державою) найчастіше виконують функції «центрального» агента з елементами фінансування інформаційно-освітніх програм і контролю за їх реалізацією. У рамках їх компетенції, як правило, лежать наступні дії:

- 1) здійснення досліджень у галузі ФГ населення;
- 2) формулювання національної стратегії, тобто постановка цілей і задач, визначення переліку заходів, суб'єктів, які їх реалізують, та механізму оцінювання їх ефективності з метою виявлення напрямів удосконалення стратегії;
- 3) розроблення стандартів (у тому числі і шкільних програм), поширюваних в рамках інформаційно-освітніх проектів інформації та контролю їх виконання суб'єктами, які реалізують заходи стратегії;
- 4) поширення інформації (створення та підтримка єдиних каналів поширення);
- 5) координація дій суб'єктів, які реалізують інформаційно-освітні програми, з метою зниження витрат, що виникають при дублюванні дій;
- 6) оцінювання результатів проектів.

З точки зору характеру програм дії (як державних, так і недержавних організацій) зосереджені в рамках трьох основних напрямів:

- 1) створення достовірних і доступних джерел інформації для споживача фінансових послуг;
- 2) реалізація освітніх програм (семінари, тренінги і т. п.);
- 3) забезпечення підтримки консультаційного характеру та захисту прав споживачів безпосередньо при виборі та споживанні фінансових послуг.

Форми участі та напрями діяльності держави в рамках підвищення рівня ФГ схематично відображені на рис. 1.

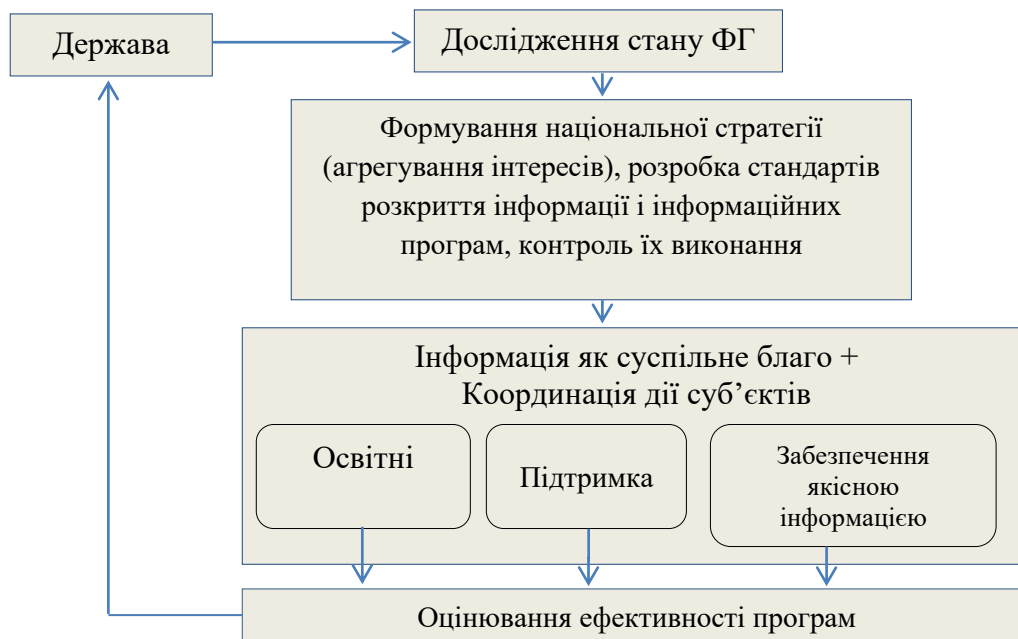

Рис.1. Форми участі держави і напрями реалізацій стратегій підвищення рівня ФГ [3]

Дослідження, проведені в США, Кореї, Японії, Великобританії, Канаді та Австралії, підтвердили, що у всіх демографічних і вікових групах існує недостатній рівень знань з управління особистими фінансовими засобами, а саме:

- менше 60% відповідей учнів старших класів в США і Кореї на питання, що визначають рівень знань у сфері заощаджень, інвестицій та пенсійних накопичень, а також розуміння ризиків та механізмів їх пом'якшення, були правильними;
- 71% респондентів в Японії не мають знаннями щодо інвестицій в акції та облігації, 57% не мають уявлення про фінансові послуги взагалі, 29% - про страхування, пенсійні накопичення і податки;
- індивіди у Великобританії не схильні активно здійснювати пошук інформації, необхідної для вибору фінансової послуги. Більше того, однією з причин відмови від отримання відповідної послуги є складність інформації, яка її характеризує;
- більшість жителів Австралії мають базовий рівень ФГ, проте молоді споживачі фінансових послуг та представники найменше захищених соціальних груп населення стикаються з перешкодами у здійсненні обґрунтованих рішень щодо управління власними коштами.

Проведені в США дослідження показали, що багатьом американцям не вистачає знань з основ особистої економіки, які необхідні їм для прийняття ефективних рішень та вмілого управління власними коштами.

На даний час більша увага приділяється пропаганді і поширенню заходів з підвищення фінансової грамотності. З середини 1990-х рр. багато організацій ініціюють виконання програм підвищення ФГ з метою розв'язання цієї проблеми, реалізація 65% досліджених програм почалася в 1990-х рр., а майже 75% - наприкінці 2000-х рр.

Література:

1. Danes S., Haberman H. Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy and Behavior: A Gendered View / S. Danes, H. Haberman // Financial Counseling and Planning. – 2007. – P.19
2. Organisation for Economic Co-operation and Development, Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies. – 2012. – 98p.
3. National Endowment For Financial Education. Young Adults' Finances Poll. – 2011.